

Лідія АЧКАН,

orcid.org/0009-0002-5910-9302

кандидат філологічних наук,

викладач кафедри української мови та стилістики

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

(Тернопіль, Україна) *achkanlidia@tnpu.edu.ua*

Вікторія ХОМИЧ,

orcid.org/0009-0009-0654-7078

студентка III курсу факультету філології та журналістики

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

(Тернопіль, Україна) *solomkomia@gmail.com*

ЕМОТИВНІ ТА ОДОРАТИВНІ ЕПІТЕТИ ЯК ЗАСОБИ ХУДОЖНЬОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ДІЙСНОСТІ В РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «САМОТНІЙ ВОВК»

У статті досліджено функціонально-семантичні особливості емотивних і одоративних епітетів у романі Василя Шкляра «Самотній вовк». Актуальність дослідження зумовлена необхідністю поглибленого вивчення мовностилістичних засобів сучасної української художньої прози та з'ясування ролі епітета як одного з провідних компонентів індивідуального стилю письменника. Метою роботи є комплексний аналіз епітетних конструкцій, що репрезентують психологічний світ персонажів, формують емоційну атмосферу твору та забезпечують художню виразність авторського мовлення. У дослідженні використано описовий, структурно-семантичний, контекстуально-інтерпретаційний та лінгвостилістичний методи аналізу. Установлено, що в ідіостилі Василя Шкляра особливу роль відіграють сенсорні епітети, які реалізують різні канали чуттєвого сприйняття дійсності та представлені термічними, смаковими, ольфакторними й тактильними різновидами. Вони забезпечують ефект безпосередньої присутності читача у художньому просторі, активізують сенсорний досвід, поглиблюють психологізм оповіді та сприяють створенню виразної образності. Визначено, що емотивні епітети, репрезентовані антропоцентричними, природоцентричними, предметно-просторовими означеннями й епітетами до абстрактних понять, є важливим засобом моделювання внутрішнього світу персонажів, вираження авторської оцінки та формування емоційно-оцінного простору роману. Доведено, що взаємодія сенсорних і емотивних епітетів забезпечує базативне художнє відображення дійсності, поєднуючи фізичне сприйняття навколишнього світу з психологічними переживаннями героїв. Зроблено висновок, що епітетна система роману «Самотній вовк» є одним із визначальних складників ідіостилу Василя Шкляра, сприяє реалізації його художньої концепції та підсилює експресивність, психологічну глибину й естетичну цінність твору.

Ключові слова: художній текст, ідіостиль, епітет, емотивні епітети, одоративні епітети, лінгвостилістика, психологізм, художня репрезентація дійсності, експресивність.

Lidia ACHKAN,

orcid.org/0009-0002-5910-9302

PhD. at the Lecturer at the Department of Ukrainian Language and Stylistics

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

(Ternopil, Ukraine) *achkanlidia@tnpu.edu.ua*

Viktoriia KHOMYCH,

orcid.org/0009-0009-0654-7078

3rd year student at the Faculty of Philology and Journalism

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

(Ternopil, Ukraine) *solomkomia@gmail.com*

EMOTIVE AND ODORATIVE EPITHETS AS MEANS OF ARTISTIC REPRESENTATION OF REALITY IN VASYL SHKLYAR'S NOVEL "LONE WOLF"

This article The article investigates the functional and semantic characteristics of emotive and odorative epithets in Vasyl Shklyar's novel The Lone Wolf. The relevance of the study is determined by the need for a more comprehensive

examination of the linguistic and stylistic devices employed in contemporary Ukrainian fiction and by the necessity to clarify the role of the epithet as one of the principal components of the writer's individual style. The aim of the research is to provide a comprehensive analysis of epithet constructions that represent the psychological world of the characters, shape the emotional atmosphere of the literary work, and enhance the artistic expressiveness of the author's narrative. The study employs descriptive, structural-semantic, contextual-interpretative, and linguo-stylistic methods of analysis. The findings demonstrate that sensory epithets occupy a prominent place in Vasyl Shklyar's idiosyncrasy, representing various channels of sensory perception through thermal, gustatory, olfactory, and tactile subtypes. These epithets create the effect of the reader's direct presence within the fictional world, intensify sensory perception, deepen the psychological dimension of the narrative, and contribute to vivid imagery. It has also been established that emotive epithets, represented by anthropocentric, nature-centered, object-spatial, and abstract-conceptual categories, serve as an important means of modelling the characters' inner world, expressing the author's evaluation, and constructing the emotional and evaluative space of the novel. The study proves that the interaction between sensory and emotive epithets provides a multidimensional artistic representation of reality by combining the physical perception of the surrounding world with the psychological experiences of the characters. It is concluded that the system of epithets in The Lone Wolf constitutes one of the defining features of Vasyl Shklyar's idiosyncrasy, facilitates the realization of his artistic conception, and enhances the expressiveness, psychological depth, and aesthetic value of the novel.

Key words: literary text, idiosyncrasy, epithet, emotive epithets, olfactory epithets, linguistics, psychologism, artistic representation of reality, expressiveness.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу мовностилістичних особливостей сучасної української прози, і для цього було обрано творчий доробок Василя Шкляра – одного із найвідоміших українських митців, «батька українського бестселера», творця знакового роману «Чорний Ворон», який приніс йому широку славу та найпрестижніші літературні нагороди. Творчість письменника вирізняється психологічною глибиною, емоційною напруженістю та виразною художньою мовою. У своїх творах автор зосереджується на проблемах внутрішнього світу людини, морального вибору, духовної стійкості та національної свідомості.

Особливе місце посідає роман «Самотній вовк», у якому психологізм оповіді поєднується з емоційною виразністю художнього мовлення. У творі автор майстерно відтворює внутрішні переживання персонажів, їхні душевні конфлікти та емоційні стани. Важливу роль у створенні психологічної атмосфери роману відіграють епітетні конструкції, за допомогою яких письменник передає найтонші відтінки почуттів.

Аналіз досліджень. Творчість Василя Шкляра посідає вагомe місце в сучасному українському літературному процесі та є предметом активних літературознавчих і мовознавчих досліджень. Науковий інтерес до художньої спадщини письменника зумовлений передусім своєрідністю його індивідуального стилю, поєднанням історичної достовірності з психологічною глибиною образів, національно-патріотичною проблематикою та високою експресивністю художнього мовлення. Попри значну кількість праць, присвячених прозі митця, мовностилістичні особливості окремих романів, зокрема «Самотній вовк», досліджені недостатньо.

Значний внесок у вивчення творчості Василя Шкляра зробили українські науковці Гордійчук Ю., Кирильчук О., Кузьменко О., Новиков А., Пономаренко В., Романенко О., Савенко О., Стадніченко О., Ющишина О., які аналізували місце письменника в сучасному літературному процесі, художню концепцію його романів, систему образів, жанрово-стильові особливості та проблематику національної пам'яті. У працях зазначених учених простежено взаємозв'язок історичної тематики, психологізму та авторської концепції української ідентичності, що визначає специфіку художнього світу Василя Шкляра.

Особливу увагу науковці приділяли романам «Чорний Ворон», «Маруся», «Троща», які стали об'єктом численних літературознавчих студій. У цих дослідженнях аналізувалися історична достовірність художнього тексту, авторська інтерпретація визвольної боротьби українського народу, національна символіка, міфопоетичні компоненти, особливості характеротворення та психологізму. Водночас роман «Самотній вовк» значно рідше ставав предметом окремих наукових розвідок, що свідчить про наявність перспектив для його комплексного мовностилістичного аналізу.

Мета статті полягає у виявленні та комплексному аналізі функціонально-семантичних особливостей епітетів внутрішньопсихологічного сприймання у на матеріалі роману «Самотній вовк». Досягнення поставленої мети передбачає дослідження теоретичних засад функціонування епітета як лінгвостилістичної категорії, визначення його структурно-семантичних та функціональних характеристик у художньому тексті, а також з'ясування ролі епітетних конструкцій у формуванні психологічного портрета персонажів і створенні емоційної атмосфери твору.

Виклад основного матеріалу. Художні означення слугують потужним лінгвостилістичним інструментом, за допомогою якого письменник здатний багатогранно відобразити всі виміри людського буття у складній взаємодії динамічних та статичних виявів. Зазначений троп не лише деталізує перебіг сюжетних перипетій, а й рельєфно вимальовує внутрішньопсихологічний стан персонажів, забезпечуючи експресивність викладу та високий рівень емоційної рецепції з боку читача.

Особливої уваги в контексті сучасної української прози заслуговує епітетне розмаїття ідіостилю В. Шкляра. У художньому дискурсі письменника аналізовані одиниці постають вагомим структуротворчим елементом, який забезпечує динамічне змалювання сюжетних ліній, експресивно відтворює атмосферу подій та моделює просторово-часові координати художнього світу роману.

У лінгвопоетиці роману В. Шкляра «Самотній вовк» вагоме місце належить одоративним та емотивним епітетам. Одоративні епітети – художні засоби становлять специфічну групу сенсорних означень, які характеризують предмети, явища чи простір через призму нюхових відчуттів, зорових, смакових відчуттів та з допомогою тактильних рецепторів. Загалом, сутність використання одоративів полягає не лише в безпосередній номінації певної ознаки, а й у здійсненні потужного сугестивного впливу на читача, що дозволяє глибше занурити його в атмосферу описуваних подій, краще відчутти переживання персонажів та досягнути повну картину описаного у творі (Мацько, 2003: 134).

У творі «Самотній вовк» В. Шкляра з огляду на специфіку семантики, серед одоративних, варто виокремити термічні епітети. Ці епітети фіксують зміну температурного балансу, що в художньому мовленні автора, часто корелює із внутрішнім збудженням чи, навпаки, заціпенінням. До прикладу: «Саме там я розглядав зворушливе ластовиння Ніколь, яке на розпашілому тілі проступало в найнесподіваніших місцинах» (Шкляр, 2019: 10). Епітет «розпашілому» характеризує соматичний стан предмета через виділення надмірного тілесного тепла. На рівні мікроструктури речення троп переводить візуальне спостереження в тактильно-чуттєву площину. У загальному контексті уривка він створює інтимну атмосферу та посилює еротизм образу Ніколь.

«...ти хочеш його погладити, тягнешся до нього рукою і раптом торкаєшся холодного слизу змії» (Шкляр, 2019: 167). Епітет «холодного» передає температурне, тілесно відчутне сприй-

няття предмета через дотик. Його функція полягає у створенні різкого сенсорного контрасту між очікуваним теплом і м'якістю kota («Барсик», «погладити») та раптовим відчуттям зміїного слизу, що викликає фізичну відразу й шок. У поєднанні зі словом «слиз» він підсилює тактильну огидність образу, роблячи сцену максимально тілесною та психологічно напруженою. Завдяки цьому епітет не лише описує фізичну властивість об'єкта, а й передає внутрішній стан героя – момент миттєвого переходу від спокою до страху й тривоги.

«Теплий густо-синій вечір. Подвір'я майже сільського будинку на околиці великого міста...» (Шкляр, 2019: 183). Епітет «теплий» номінує комфортний температурний стан природи. Автор використовує цей прикметник як ключовий термічний маркер для створення ілюзії спокою. У контексті уривка цей прикметник виконує функцію підсилення контрасту: «теплі» ознаки природи підкреслюють неприродність і жах убивства, що відбувається в цей самий момент. Це створює напругу між «теплотою» вечора та «холодом» смерті, що навіює відчуття фатальності та безвиході.

Доцільно також виокремити смакові епітети, вони характеризують предмет через смакові відчуття. Автор використовує їх, щоб передати повноту чуттєвого сприйняття, їх можна простежити у таких реченнях: «Я знов приклався до склянки із джином, уже не відчуваючи гострого смаку ялівцю» (Шкляр, 2019: 11). Епітет «гострого» номінує інтенсивне смакове (рецепторне) враження. Вплив на речення виявляється через заперечення: втрата здатності сприймати «гостроту» напою свідчить про глибоку стадію алкогольного сп'яніння та емоційного притуплення героя.

«Потім ми обідали в дорогому безлюдному ресторані, де подавали соковиту форель, приготувану на лозі, і я потішив Хеду, розбираючи рибу руками» (Шкляр, 2019: 180). Епітет «соковиту» є виразним смаковим означенням. Він номінує інтенсивне рецепторне враження від їжі, підкреслюючи свіжість та якість приготування риби. У контексті сцени це слово акцентує контраст між вимушеним аскетизмом життя героїв у підпіллі та миттю насолоди («смаку життя»), яку вони дозволяють собі в ресторані.

У романі В. Шкляра «Самотній вовк» можна виділити ольфакторні (нюхові) епітети, що описують запахи. Завдяки ним, читачі мають здатність найшвидше активувати асоціативну пам'ять. Запах у тексті – це наче прихований код, що транслює простір, який неможливо описати суто зорово. Вони миттєво створюють атмосферу місця та

впливають на емоції героя, часто викликаючи спогади: «Ніколь цвіла і пахла – пахла дражливими парфумами й минулою ніччю» (Шкляр, 2019: 10). Як ольфакторний маркер, цей епітет виходить за межі простого опису запаху, стаючи інструментом активного психологічного впливу. Епітет «дражливий», етимологічно пов'язаний із провокацією, вказує на аромат високої інтенсивності, який змушує нюхові рецептори працювати в режимі підвищеної реактивності. Фізіологічно він діє як сильний подразник, активуючи лімбічну систему мозку, що відповідає за емоційну пам'ять, а психологічно – перетворюється на дієвий «гачок», який утримує увагу героя на об'єкті. Вживання цього епітета разом із ментальним образом «минулої ночі» створює складний ольфакторний синкретизм: штучний аромат парфумів зливається з природним запахом шкіри, роблячи запах «доказом» прихованої таємниці. Таким чином, «дражливий» стає епітетом-активатором, який замість статичного опису створює динамічну атмосферу спокуси, де запах не лише відчувається, а й провокує збудження, стаючи невід'ємною частиною інтриги та емоційного післясмаку подій.

«А ввечері Лі спитала, чим це я так обкурився, що дихнути не можна, ану мерщій до ванни, сказала Лі, бо ми вже сиділи в її запашному помешканні, пили французький коньяк, який виявився звичайнісіньким бренді, курили дорогі сигарети, і їх аромат губився в різкому запахові «присмаку», що ним я просяк біля дядечка Толі» (Шкляр, 2019: 42). Епітет «запашному» маркує комфортний, естетизований світ героїні Лі. Водночас цей епітет набуває контрастного звучання в зіставленні з «різким» і відразливим запахом, який приносить із собою оповідач. На цьому тлі «запашному» підсилює межу між двома сенсорними світами: естетизованим, майже парфумованим Лі та грубим, забрудненим простором героя. Таким чином, епітет виконує не лише описову, а й оцінно-розмежувальну функцію, загострюючи відчуття соціально-психологічного й чуттєвого контрасту між персонажами.

У творі «Самотній вовк» також можна виокремити тактильні епітети, що передають відчуття дотику до предметів. Вони роблять опис фактурним, допомагаючи читачеві наче справді торкнутися предметів, про які пише автор, як-от: «Так ще пахне від молодого жеребця, який жує конюшину, зазеленюючи свої шовкові заїди ...» (Шкляр, 2019: 14). Епітет «шовкові» апелює до відчуття ідеальної м'якості, гладкості й ніжності на дотик. Автор застосовує цей троп до соматички коня (жеребця), з яким себе ототожнює. Вплив на

речення полягає у різкій естетизації тваринного образу, привносячи в грубу маскулінну стихію елемент витонченості й тактильного задоволення від злиття з природою.

«Я знаю цей тип, вони гнучкі і слизькі, як глистюки, вони не даються ні рук, ні ніг...» (Шкляр, 2019: 137). Ці епітети формують яскравий сенсорний образ, який апелює до відчуттів дотику та фізичної взаємодії з об'єктом. Їх використання перетворює фізичний опис бою на опис полювання на «нелюдську» істоту. Епітет «слизькі» виключає можливість силового (механічного) переможення ворога – герой заздалегідь попереджає, що стандартні прийоми тут безсилі, бо ціль вислизає з рук. Це підкреслює високий професіоналізм обох сторін: один – слизький і невловимий, інший – той, хто досконало знає цю тактильну специфіку ворога.

«...коли одна рука обіймає ваш стан і її сталеві пальці входять глибоко у живіт, попід ребра...» (Шкляр, 2019: 136). Епітет «сталеві» виконує виразну тактильну функцію, передаючи відчуття надмірної жорсткості, холодної сили та повної відсутності людської м'якості у дотику. Він переносить фізичну характеристику металу на частини людського тіла, завдяки чому пальці сприймаються не як органічний елемент, а як механічний, майже зняряддевий інструмент, здатний завдавати болю. Тактильність тут набуває граничної інтенсивності: читач ніби відчуває холод, твердість і невблаганний тиск, що позбавляє ситуацію будь-якої м'якості чи емоційної дистанції. Таким чином, епітет не лише описує фізичну властивість, а й моделює відчуття вторгнення сили в тіло, підсилюючи драматизм і тілесну експресію сцени.

Окрім одоративних епітетів, що описують чуттєве сприйняття світу, в романі В. Шкляра «Самотній вовк» особливе місце займають емотивні епітети. Вони є головним інструментом автора для передачі внутрішніх переживань, настроїв та ставлення героїв до оточення. Якщо перша група допомагає нам «відчувати» фізичну реальність твору, то емотивні епітети дозволяють «прочитати» душу персонажа, його емоційний стан та зрозуміти саме ставлення автора до того, чи іншого персонажа. Використання таких означень дає змогу автору зробити опис подій глибшим, додаючи їм суб'єктивного забарвлення. Завдяки емотивним епітетам навіть звичайні предмети або явища природи починають «відчувати», «страждати» чи «радіти» разом із героями.

Серед емотивних, вважаю доцільним виокремити антропоцентричні епітети. Це означення, які стосуються безпосередньо людини, її харак-

теру, внутрішніх якостей чи вчинків. Використання таких епітетів дозволяє автору не просто описувати зовнішність чи дію, а розкривати психологічний портрет персонажа, показуючи його внутрішню сутність та зміни в настрої. Прикладом слугують речення: «Ніколь так сміялася, як сміються дуже щасливі або дурненькі жінки, що, власне, одне й те саме» (Шкляр, 2019: 11). Парні епітети «щасливі» та «дурненькі» надають інтелектуально-емоційну характеристику поведінці жінки. У контексті речення вони формують унікальний авторський афоризм, який відображає поблажливо-іронічне, із відтінком маскулінності, ставлення персонажа до Ніколь. Це акцентує її психологічний типаж як безтурботної, легкої на підйом жінки, здатної знаходити гармонію навіть у потенційно небезпечному середовищі.

«Мене трохи здивувала її коротка зачіска, яка начебто не зовсім в'язалася з кавказькою дівчиною, однак Хеда була не з глухого буару і навіть не з гір...» (Шкляр, 2019: 166). Епітет «кавказькою» має антропоцентричний характер, оскільки вказує на етнокультурну ідентичність героїні та вводить у текст систему традиційних уявлень про зовнішність і поведінкові риси жінок кавказького походження. У контексті речення цей епітет відіграє роль контрастного акценту: він формує в уяві оповідача та читача певний культурний стереотип, із яким зіштовхується реальний образ Хеди. Унаслідок цього визначення «кавказькою» не залишається нейтральною вказівкою на походження, а стає інструментом для підкреслення її «іншості» та невідповідності усталеним очікуванням. На цьому тлі особливої значущості набуває деталь «коротка зачіска», яка символізує вимушену трансформацію, відхід від традиційного образу жіночності та адаптацію до суворої воєнної реальності. У результаті використання цього епітета дозволяє глибше розкрити внутрішню уразливість героїні та підсилює конфлікт між культурною спадщиною і викликами, які поставило перед нею життя.

У реченні «Тихою чорною рікою текла процесія до резиденції президента Ічкерії, де було приготоване останнє пристановище для небіжчика» епітет «чорною» отримує символічне значення, поєднуючи образ жалобного кольору з асоціаціями смерті та скорботи (Шкляр, 2019: 27–28). Метафору процесії як «ріки» підкреслюють епітети «тихою» і «чорною», що перетворюють окремих людей на єдиний масовий, майже стихійний порив. Ця пара епітетів формує простір тексту як жалобну церемонію і посилює відчуття масштабу трагедії.

«Та ось уже забряжчали гусениці, сивину похмурого ранку прошили вогняні хвости куму-

лятивних снарядів» (Шкляр, 2019: 70). Епітет «похмурого», вжитий для означення ранку, наділяє природний час доби характеристиками людського настрою та внутрішнього передчуття біди. Природа у творі не є нейтральною декорацією: вона «похмурішає» разом із персонажами перед початком воєнної бійни. Цей епітет оживляє часовий відрізок, перетворюючи його на свідка воєнної жорстокості, де світло (сивина ранкового неба, вогняні хвости снарядів) стає символом не оновлення чи життя, а руйнації, що підсилює нуарну естетику опису поля бою.

«...стрибнув у річку, стрибнув у руду холодну воду, перемішану з брудом і сміттям» (Шкляр, 2019: 76). Епітет «руду» у фразі «руду холодну воду» має яскраво метафоричний характер, виходячи за межі звичайної характеристики кольору. Він створює асоціації із забрудненою, іржавою водою, наповненою частинками землі та слідами руйнувань, що підкреслює мотив війни як явища, що призводить до спустошення та забруднення природного середовища. У поєднанні з епітетом «холодну» виникає сенсорний образ: «холодна» викликає відчуття фізичного дискомфорту та шоку, а «руда» додає візуального та символічного враження занепаду і неприродності.

«А тут... моє ти любе озерце, я тільки знімаю мешти і захожду в тебе, не роздягаючись...» (Шкляр, 2019: 127). Епітет «любє» має пестливо-оцінний характер і водночас наділяє природний об'єкт рисами живої істоти, до якої звертаються як до близького та емоційно важливого співрозмовника. Його основна функція не лише у вираженні позитивного ставлення, але й у створенні інтимного, майже відчутного зв'язку між людиною та природою. Завдяки цьому епітету здійснюється поетизація й антропоморфізація образу озера, що посилює відчуття єднання людини з природним світом і надає оповіді емоційної глибини.

До речових та просторових епітетів належать означення, які надають неживим предметам або місцям дії емоційного значення. Звичайні речі (як от книжка, будівля чи навіть правила поведінки) завдяки таким епітетам стають «живими» образами, які викликають у читача певні асоціації чи оцінку. Наприклад: «...прізон – це просто розкішний курорт на березі Середземного моря» (Шкляр, 2019: 13). Емотивно-оцінний епітет «розкішний» у поєднанні з поняттям військової в'язниці («прізон») створює яскравий іронічний ефект. Він змінює суть речення, висміюючи європейську гуманність пенітенціарної системи крізь призму суворого пострадянського досвіду героя, вносячи в текст ностальгійно-скептичний відтінок.

«Ніхто вже й не приховував цього ганебного полювання, і на російських блопостах навіть з'явилися фотографії розшукуваних» (Шкляр, 2019: 49). Епітет «ганебного» надає тексту виразну морально-етичну оцінку з боку автора. Він акцентує емоційне ставлення до дій російських спецслужб, які чинять тиск на родичів убитого генерала. Цей прийом підсилює відчуття несправедливості та жорстокості, водночас наголошуючи на безчестності системи, що переслідує беззахисних людей.

«Ми стояли в неглибокій ущелині серед невисоких гір, укритих мішаним лісом» (Шкляр, 2019: 54). У цьому реченні відчутно, як автор наділяє предмети та місця дії певною емоційністю. Лаконічні епітети на кшталт «неглибокій», «невисоких» і «мішаним» знімають пафосність із пейзажу, роблячи його більш автентичним і «живим». Такий спокійний опис виконує функцію стилістичної паузи, яка надає місцевості відчуття реальності. Після напруженої сцени смерті в труні ця пауза дає змогу герою, а разом із ним і читачеві, заново встановити зв'язок із матеріальним світом.

«А туди далі перед нами тяглася смарагдова, трохи хвиляста долина, яку перетинала навпіл рівнесенька смужка сухого очерету» (Шкляр, 2019: 54). Завдяки епітетам спостерігається оживлення місця дії, створюється яскрава візуальна домінанта, яка естетизує простір долини. Смарагдовий колір як епітет весняної природи контрастує з «чорною» символікою війни, яку несе в собі Радувє і Султан Чорний.

«Це була непогана вогнева точка для гранатомета, хоч, може, й не ідеальна, оскільки сама могла стати помітною ціллю, та для початку – кращої не знайдеш» (Шкляр, 2019: 70). Ряд епітетів «непогана», «не ідеальна» та «помітною» характеризують вогневу позицію як об'єкт. Через ці означення автор передає професійний погляд героя, для якого бетонна труба є динамічним елементом стратегічної гри. Епітети підкреслюють функціональність простору, місце стає суб'єктом, який одночасно може бути і спасінням («непогана»), і пасткою («помітною ціллю»), що вводить у текст відчуття фатальності, притаманної воєнному побуту.

Епітети абстрактних понять стосуються філософських чи загальних категорій, таких як час, доля, воля чи пам'ять. Оскільки ці поняття неможливо відчутися фізично, епітети допомагають «оживити» їх, перетворюючи філософські роздуми на зрозумілі емоційні образи, які ближчі до сприйняття читача. І це простежується на прикладах із таких речень: «Початок цієї темної історії я люблю називати витоками...» (Шкляр, 2019: 9).

Епітет «темної» вжито у переносному, метафоричному значенні зловісності, таємничості й кримінального присмаку подій. Він одразу задає детективно-нуарний тон усьому реченню, програмуючи рецепцію читача на сприйняття небезпечного, непередбачуваного сюжетного розвитку.

«І ось тепер, спостерігаючи за цим велелюдним дійством і тамуючи в собі досі незнайомий страх, Султан Чорний благає Аллаха, аби той поставився до цього з розумінням» (Шкляр, 2019: 28). Слово «велелюдний» додає звичайному похоронному ритуалу елемент масовості та певної театральності. Це створює контраст між зовнішньою пишністю церемонії та прихованим внутрішнім страхом Султана Чорного. Такий епітет акцентує відчуженість головного героя: знаходячись у центрі натовпу, він все одно почувається самотнім, адже лише йому відома секретність порожньої труни. Епітет «незнайомий» у словосполученні «незнайомий страх» свідчить про те, що це почуття є новим для персонажа та раніше йому не властивим. Воно підкреслює, що Султан Чорний уперше зіштовхується з емоцією, яка є незвичною і важко для нього керованою.

«...хрест – то таки особливий знак, який, крім усього, має ще й силу провидіння» (Шкляр, 2019: 21). Епітет «особливий» надає абстрактному поняттю «знак» семантичного забарвлення, яке підкреслює його винятковість і наділяє смисловою піднесеністю. Завдяки цьому явищу поняття переводиться з нейтрального рівня у сферу символічно-філософських інтерпретацій. У структурі речення відбувається процес сакралізації образу хреста, що сприймається не просто як емблема гуманітарної організації, а як знак, наділений прихованою силою провидіння. Ефект епітета полягає у створенні атмосфери фатальної передвизначеності та загострення екзистенційної напруги.

У рядку «Офіційно він призначений для мисливців і рибалок, але вже зарекомендував себе і в серйозних справах» епітет «серйозних» виконує роль евфемізму, який приховує кримінальний чи бойовий підтекст за зовні буденною лексемою (Шкляр, 2019: 34). Його призначення полягає у створенні контрасту: спокійна, майже нейтральна тональність слова увиразнює холодну реальність насильства. У реченні він сприяє формуванню нуарної естетики, де зброя стає повсякденним атрибутом діяльності спецслужб і постає майже як «сувенір». Водночас цей епітет непримітно загострює відчуття смертельної загрози, прихованої за фасадом буденності й видимої легкості ситуації.

«...а через нервову кволість на його обличчі не здригнулася жодна жилочка...» (Шкляр, 2019: 79).

Епітет «нервову» акцентує на психологічному виснаженні, поєднаному з фізичною неспроможністю чинити опір. Такий троп підкреслює стан цілковитої апатії та поступового згасання іншого бранця. Це означення посилює драматизм сцени, адже дозволяє читачу відчувати момент, коли в'язень починає віддалятися від реальності ще до своєї страти, що перетворює його на безпорадне тіло в очікуванні неминучого.

Висновки. Отже, емотивні епітети в романі В. Шкляра «Самотній вовк» є одним із ключових засобів художнього відтворення внутрішнього світу персонажів та емоційного забарвлення зображуваних подій. Вони не лише передають почуття, настрої й оцінки, а й формують авторське ставлення до зображуваного, надаючи тексту суб'єктивної глибини та психологічної виразності. Завдяки таким означенням навіть звичайні предмети, явища природи чи абстрактні поняття набувають емоційної наповненості та «оживають» у контек-

сті переживань героїв. Таким чином, емотивні епітети забезпечують тісний зв'язок між зовнішньою реальністю та внутрішнім станом персонажів, роблячи художній світ твору більш напруженим, експресивним і психологічно насиченим.

Сенсорні епітети в романі В. Шкляра «Самотній вовк» становлять цілісну систему художніх маркерів, що дозволяють читачеві сприймати художній світ через безпосередню фізичну присутність у ньому. Через інтеграцію термічних, смакових, ольфакторних та тактильних характеристик письменник створює ефект граничної імерсії, де «фактурність» предметів, інтенсивність запахів чи температурні контрасти середовища стають першоджерелом чуттєвого досвіду. Саме ця сенсорна насиченість, що перетворює абстрактні описи на тактильно-фізіологічні переживання, виступає фундаментом для подальшої психологізації оповіді, це дає змогу глибше розкрити емоційний внутрішній світ персонажів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гордійчук Ю., Савенко О. Художня інтерпретація образу «москаля» у творчості Василя Шкляра: ідейно-естетичні аспекти. *Universum*. 2024. №13. С. 231–237.
2. Кирильчук О. Художнє осмислення досвіду війни в сучасній українській прозі (на матеріалі творів Василя Шкляра та Юрія Андруховича). *Науковий журнал «Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2019. 4(72). С. 180–182. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2145>
3. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови: підручник / за ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища шк.. 2003. 462 с.
4. Новиков А. Українська історія крізь призму творчості Василя Шкляра. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 21. Том 1. С. 20–23.
5. Пономаренко В. Оновлення жанру історичного роману «Залишенець. Чорний Ворон» Василя Шкляра. *Філологічний часопис*. 2018. № 2. С.101–109. DOI: <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2018.152028>
6. Пухонська О. До витоків національної травми або «Білі плями» «Темної пам'яті» у романі Василя Шкляра «Залишенець. Чорний ворон». *Синопис: текст, контекст, медіа*. 2016. 3(15). С. 65–72. DOI: [https://doi.org/10.28925/2311-259X.2016\(3\)67112](https://doi.org/10.28925/2311-259X.2016(3)67112)
7. Романенко О. «Чорний ворон» Василя Шкляра: між високою та масовою літературою? *Наукові праці. Філологія. Літературознавство*. 2010. Том 141 № 128. С. 78–82.
8. Стадніченко О.О. Роман Василя Шкляра “Чорний Ворон”: історична та художня правда. *Вісник Запорізького національного університету*. №2. 2010. С. 307–312.
9. Шкляр В. Самотній вовк : роман. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2019. 224 с.
10. Ющишина О. Специфіка функціонування військової лексики в романі «Характерник» Василя Шкляра. *Філологічний часопис*. 2025. 2. С. 124–129. DOI: <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2025.347001>

REFERENCES

1. Hordiichuk Yu., Savenko O. (2024) Khudozhnia interpretatsiia obrazu «moskalia» u tvorchosti Vasylia Shkliara: ideino-estetychni aspekty. [Artistic Interpretation of the Image of the “Moskal” in Vasyl Shkliar’s Works: Ideological and Aesthetic Aspects]. *Universum*. Vinnytsia, №13. 231–237. [in Ukrainian].
2. Kyrylchuk O. (2019) Khudozhnie osmyslennia dosvidu viiny v suchasni ukrainskii prozi (na materialii tvoriv Vasylia Shkliara ta Yurii Andrukhovycha). [Artistic Representation of the Experience of War in Contemporary Ukrainian Prose: A Case Study of the Works of Vasyl Shkliar and Yurii Andrukhovych]. *Naukovyi zhurnal «Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii» : serii «Filolohiia»*. Ostroh, 4(72). 180–182. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2145>. [in Ukrainian].
3. Matsko L., Sydorenko O., Matsko O. (2003) Stylistyka ukrainskoi movy: pidruchnyk [Stylistics of the Ukrainian Language: Textbook]. / za red. L. I. Matsko. Kyiv : Vyshcha shk, 462. [in Ukrainian].
4. Novykov A. (2016) Ukrainska istoriia kriz pryзму tvorchosti Vasylia Shkliara. [Ukrainian History Through the Prism of Vasyl Shkliar’s Literary Works]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, Odesa, № 21. Tom 1. 20–23. [in Ukrainian]

5. Ponomarenko V. (2018) Onovlennia zhanru istorychnoho romanu «Zalyshenets. Chornyi Voron» Vasylia Shkliara. [The Renewal of the Historical Novel Genre in Vasyl Shkliar's The Outcast. The Black Raven]. *Filolohichni chasopys, Uman*, № 2. 101–109. DOI: <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2018.152028>. [in Ukrainian].
6. Pukhonska O. (2016) Do vytokiv natsionalnoi travmy abo «Bili pliamy» «Temnoi pamiaty» u romani Vasylia Shkliara «Zalyshenets. Chornyi voron». [Tracing the Origins of National Trauma, or the “Blank Spots” of “Dark Memory” in Vasyl Shkliar's Novel The Outcast. The Black Raven]. *Synopsys: tekst, kontekst, media, Kyiv*, 3(15). 65–72. DOI: [https://doi.org/10.28925/2311-259X.2016\(3\)67112](https://doi.org/10.28925/2311-259X.2016(3)67112). [in Ukrainian].
7. Romanenko O. (2010) «Chornyi voron» Vasylia Shkliara: mizh vysokoju ta masovoiu literaturoiu? [Vasyl Shkliar's Chornyi Voron: Between High and Popular Literature?]. *Naukovi pratsi. Filolohiia. Literaturoznavstvo*, Mykolaiv, Tom 141. № 128. 78–82. [in Ukrainian].
8. Stadnichenko O. (2010) Roman Vasylia Shkliara “Chornyi Voron”: istorychna ta khudozhnia pravda. [Vasyl Shkliar's Novel The Black Raven: Historical and Artistic Truth]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu, Zaporizhzhia*, №2. 307–312. [in Ukrainian].
9. Shkliar V. (2019) *Samotnii vovk : roman*. [The Lone Wolf: A Novel]. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia, 224. [in Ukrainian].
10. Yushchyshyna O. (2025) Spetsyfika funktsiiuvannia viiskovoi leksyky v romani «Kharakternyk» Vasylia Shkliara. [The Specific Features of the Functioning of Military Vocabulary in Vasyl Shkliar's Novel Kharakternyk]. *Filolohichni chasopys, Uman*, 2. 124–129. DOI: <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2025.347001>. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 03.08.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.09.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.09.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

